

Balla amb Babel

COLLECCIÓ ASSAIG

SÈRIE ASSALTAR LA BÍBLIA

Direcció: Anna Punsoda

- 1 Borja BAGUNYÀ, *Breu història del mandat.*
- 2 Pilar CODONY, *Dominarà la terra.*
- 3 Víctor PÉREZ I FLORES, *De la nuesa.*
- 4 Anna PAZOS, *Poder i desig.*
- 5 Joan-Lluís LLUÍS, *Balla amb Babel.*

Joan-Lluís Lluís

BALLA AMB BABEL
CONTRA L'ABSOLUTISME LINGÜÍSTIC

FRAGMENTA EDITORIAL

Publicat per FRAGMENTA EDITORIAL
Plaça del Nord, 4
08024 Barcelona
www.fragmenta.cat
fragmenta@fragmenta.cat

Col·lecció ASSAIG, 95
Sèrie ASSALTAR LA BÍBLIA, 5
Directora de la sèrie ANNA PUNSODA

Primera edició MARÇ DEL 2024

Direcció editorial IGNASI MORETA
Producció editorial MARIA CALLÍS

Il·lustració de la coberta ÀFRICA FANLO

Impressió i relligat ROMANYÀ VALLS, S. A.

© 2024 JOAN-LLUÍS LLUÍS
pel text
Drets negociats a través d'Asterisc Agents

© 2024 FRAGMENTA EDITORIAL, S. L. U.
per aquesta edició

Dipòsit legal B. 4890-2024
ISBN 978-84-10188-08-2

Amb el suport de

RESERVATS TOTS ELS DRETS

*Kwa mpendwa Carme Junyent,
na heshima na upendezwaji.*

I és que les llengües són una meravella.

JESÚS TUSON

ÍNDIX

1	Una moneda, dues cares	11
2	La importància de saber qui parlava hebreu	21
3	La insuportable jerarquia de les llengües	33
4	Bíblies cremades per cristians	43
5	Afany d'absolutisme lingüístic: Espanya, França, Turquia	49
6	De l'acceptació al desig	65
7	El monolingüisme com a despotisme	73
	Conclusió. Records d'un bastaix babèlic	79
	Bibliografia	87

I

UNA MONEDA, DUES CARES

PERPINYÀ, UN DIA QUALSEVOL del mes de brumari de l'any II —és a dir d'octubre de 1790. Podem imaginar que el secretari de la Société des Amis de la Constitution està nerviós. Ha arribat una carta de París i, esclar, això no passa gaire sovint. Una carta de l'Assemblea Nacional Constituent, que encarna el cor del nou poder. És un plec força gruixut, però que no arriba a la categoria de pamflet o de llibret. Un pamflet o un llibret estarien impresos i aquesta carta està escrita a mà. L'ha oberta, la deu haver llegida unes quantes vegades, i ara molt probablement es pregunta què ha de fer. No se li hauria acudit mai que a París fessin preguntes tan estranyes. Probablement hi pensa una estona prou llarga, fins que decideix espolsar-se el desconcert. Des de fa més d'un any s'han vist coses força més extravagants, per no dir inversemblants. Que s'espavili el president de la societat, deu pensar, o qui

vulgui embolicar-se amb aquest qüestionari sobre la llengua catalana. Com a secretari, la seva missió primera és aplaudir el que vingui de París, en cap cas fer-se preguntes.

Aquest qüestionari té una importància històrica, sociològica i psicològica considerable, ja que permet conèixer la situació de les llengües i els dialectes que es parlaven al territori francès a final del segle XVIII, encara que les respostes al qüestionari fossin, en general, poc precises. La fotografia és boirosa, però existeix. És la fotografia del que a París anomenaven «patuesos» —una paraula que serveix per negar que una llengua sigui una llengua, i per això mateix els que la feien servir tot seguit demanaven perdó a la concurrència per haver emprat una paraula tan baixa; alguns potser fins i tot s'eixugaven la boca. El títol complet d'aquest qüestionari és *Série de preguntes relatives als patuesos i als costums de la gent del camp*, comprenia quaranta-cinc preguntes i donarà lloc al *Report sobre la necessitat i els mitjans d'anihilar els patuesos i d'universalitzar l'ús de la llengua francesa*. Podria ser, doncs, en la història de la humanitat, el primer intent de racionalitzar l'extermini de les llengües. Si més no, és un dels casos paradigmàtics de lingüicidi d'Estat. Ara bé, no existeix cap

tribunal penal que reconegui el lingüicidi com a crim, ni tan sols quan el comet un Estat. De fet, el lingüicidi és un crim tan poc reconegut que la paraula mateixa no consta, per exemple, ni al *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans*, ni a l'*Oxford Dictionary*, ni al diccionari de la Real Academia Española ni en cap dels diccionaris de referència francesos. Si no existeix la paraula, ¿com pot existir el concepte?

D'entrada, el que sobta en el títol del report són els verbs: *anihilat* per una banda, *universalitzar* per l'altra. Aquestes paraules van ser escollides, probablement amb molta cura i sinceritat, per l'autor i organitzador del qüestionari, Henri Grégoire, un dels pocs eclesiàstics que va formar part del nucli dur dels revolucionaris. Hi tornaré, a les paraules escollides per titular aquest qüestionari, i a la relació estreta que tenen amb la torre de Babel. Aquí, en canvi, em centraré en la resposta que va ser enviada des de Perpinyà, i més particularment a la pregunta número 30: «¿Quins serien els mitjans [per destruir el patuès]?» En realitat no sabem qui va redactar la resposta a mossèn Grégoire; si va ser, o no, el president de la Société des Amis de la Constitution. Només sabem que va respondre això —traduït del francès—:

Per destruir-lo, caldria destruir el sol, la frescor de les nits, el gènere dels aliments, la qualitat de les aigües, l'home sencer.

Fa temps que penso que si aquesta frase hagués estat dita, o escrita, en algun altre context geopolític, seria famosa arreu del món com a defensa de la diversitat lingüística. Als catalans de Perpinyà, però, ens deu faltar glamur. Dit això, aquesta resposta podria ser titllada, fàcilment, d'ingènua. De sentimental. Potser de carrinclona. Encara que la facultat de parlar sigui innata en els éssers humans, una llengua no deixa de ser una construcció cultural, i la seva pervivència no té res a veure amb la natura i menys amb els seus elements més fonamentals, com ara el sol o l'aigua. Qui va pensar aquesta frase devia pensar més amb les entranyes, o amb el frec de la pell, que amb el cervell, podríem dir. Però ¿per quina raó, doncs, aquesta frase té, avui, un eco claríssimament profètic? ¿Com és possible que tantes llengües s'extingeixin arreu del món justament al segle en què, ara sí, estem destruint potser no el sol però sí la frescor de les nits, el gènere dels aliments, la qualitat de l'aigua i així doncs, també, l'home sencer?

¿Podria ser que la mateixa lògica de productivisme, d'uniformització, de control obsessiu, de rendi-

bilitat neuròtica produeixi tant el desastre climàtic com la desforestació lingüística? Com dos cavallers d'un mateix apocalipsi. No és res de nou, ja que aquests dos cavallers són gairebé anunciats ja al Gènesi, tot i que de manera molt diferent en cada cas. I si durant segles els seus efectes eren gairebé insignificants a l'escala del planeta, avui són tan dràstics que ni sabem què hem de fer per frenar-los.

Sí, quan Déu regala la terra a l'ésser humà, quan el fa usufructuari amb plens poders del planeta fins al Judici Final, es pot dir que sembla la llavor d'un possible desastre.

Vist des del segle XXI, aquest regal no era una bona idea.

I, certament, a la Bíblia falten versicles que haurien pogut servir d'avís, de contrafoc o fins i tot de contraordre. Per exemple, hauria estat útil que el versicle 1,28 del Gènesi, que diu «Sigueu fecunds i multipliqueu-vos, ompliu la terra i domineu-la» fos completat, per exemple, així: «però no la feu malbé, que només en tindreu una, i no penseu que migrar en algun altre planeta serà mai cap solució». O que el versicle 2,1 —«Pots menjar dels fruits de tots els arbres del jardí»— s'acabés més o menys d'aquesta manera: «però tracta'ls amb respecte i no els arrenquis tots encara que pensis que és prioritari plantar

soja per alimentar el bestiar; potser no cal que mengis tanta carn». En definitiva, hauria valgut la pena disposar d'uns textos que evitessin, per exemple, el que explica Pilar Codony a *Dominaràs la terra*: «Quan els animals entren a les quadres d'una nau, deixen de ser vius i passen a ser “coses”.» Animals coses en un planeta cosa.

Però m'interesso aquí per l'altre cavaller de l'apocalipsi, el del lingüicidi. Al Gènesi, com se sap, l'inici de tot plegat és l'orgull desmesurat dels humans que volen desafiar Déu. Allò que a la Grècia antiga anomenaven *hybris* i que va fer, per exemple, que Ícar s'estavellés a la mar: havia volgut volar massa alt i s'havia cregut prou impune per fregar el regne diví amb la punta de l'ala i sortir-ne indemne. Tant en el mite d'Ícar com en el de Babel, el càstig ve de voler pujar massa amunt. Els déus dels grecs i el déu dels jueus tenen en comú una concepció bastant estricta de la noció de domini reservat.

El destí de la diversitat lingüística, vist a través del prisma de la *hybris* humana, és tractat a la Bíblia d'una manera molt diferent a la del destí de la terra com a font de vida: Déu beneeix els humans atorgant-los el dret de dominar la terra, Déu castiga els humans obligant-los a parlar llengües di-

ferents. La diversitat lingüística seria, doncs, una maledicció, una taca, i des d'aquest punt de vista el crim de lingüicidi podria representar la temptativa conscient o inconscient de tornar als temps primigenis en què, pretesament, els humans ens enteníem pel fet de parlar tots la mateixa llengua. Com si parlar la mateixa llengua fos una garantia de pau, concòrdia i fraternitat. Com bé sabem, no era així ni en els temps més antics de la Creació, ja que Déu, abans de Babel, havia sentit la necessitat d'anihilar amb un diluvi una humanitat aparentment monolingüe.

Però anem a pams.

El relat de la torre de Babel és a la vegada prou curt i narrativament prou interessant perquè valgui la pena transcriure'l sencer.

En tota la terra es parlava una sola llengua i es feien servir les mateixes paraules. Els homes van emigrar des de l'orient, trobaren una plana al país de Xinar i la van poblar. Llavors parlaren entre ells de fer maons i coure'ls al forn. Així començaren a fer servir maons en lloc de pedra, i asfalt en lloc de morter.

Després van dir:

—Vinga, edifiquem-nos una ciutat i una torre que arribi fins al cel; així ens farem un nom i no ens dispersarem per tota la terra.